

| AMBRUS ISTVÁN

Finkey Ferenc egyes nézetei a bűncselekménytan köréből

Ferenc Finkey's Opinions on the Theory of Criminal Offence

Abstract: In my article, I examine some of legal opinions of Ferenc Finkey's with regard to substantive criminal law, from the perspective of today's criminal lawyer. I present the concept of criminal offence in Finkey's works, dealing with the issues of unlawfulness and guilt, also pointing to aspects not discussed in the previous literature. In the case of the act of trying to kill a dead person, my opinion is that it is more proper to establish criminal liability for an unsuitable attempt of homicide instead of excluding liability. Regarding to the continued offence, I accept the the young Finkey's position, while with regard to the concurrence by one act, I do not agree with Finkey at all. My conclusion is that Ferenc Finkey's books and articles would be welcome for today's criminal lawyers to get acquainted with them as well.

Keywords: attempt, concurrence, criminal offence, legal history, unlawfulness

Összefoglaló: Tanulmányomban a 150 éve született Finkey Ferenc egyes büntető anyagi jogi nézeteit vizsgálom napjaink büntetőjogásza szemszögéből. Bemutatom a bűncselekmény fogalmát Finkey műveiben, kitérve a jogellenesség és a bűnösség kérdéseire, rámutatva a korábbi szakirodalomban nem tárgyalt szempontokra is. Az alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlet megállapítását tartom helyesnek a halotton végrehajtott ölési cselekmény esetén, szemben Finkey korabeli álláspontjával. A folytatólagos bűncselekmény vonatkozásában az ifjú Finkey, míg az alakai bűnhalmazat kapcsán a szerző által mindvégig képviselt álláspontot tartom követendőnek. Konklúzióm szerint Finkey Ferenc műveit napjaink büntetőjogászáinak is örvendetes lenne megismernie.

Kulcsszavak: kísérlet, bűncselekmény, bűnhalmazat, jogellenesség, jogtörténet

1. Bevezetés

150 éve született Finkey Ferenc sárospataki jogtanár, később pozsonyi, kolozsvári, szegedi professzor, majd koronaügyész-helyettes, kúriai tanácselnök, végül koronaügyész, a magyar büntetőjog-tudomány kiemelkedő alakja. Életművéből merített és a mai napig merít valamennyi büntetőjogász-generáció. Széles körben ismertek korszakos büntető anyagi és eljárásjogi tankönyvei, iskola-, sőt tudományágteremtő munkái például a kriminológia vagy a pönológia témaköreiben. Ebben a tanulmányban, a XX. század első

felének – Angyal Pál melletti – legnagyobb büntetőjogásza születésének évfordulóján azzal tisztelgek, hogy a mai anyagi büntetőjog-tudomány szempontrendszeré alapján veszem górcső alá néhány megállapítását a büntető anyagi jog általános része, azon belül is a bűncselekmény tana köréből.

Az áttekintés alapjául Finkey büntetőjogi tankönyvének legutolsó, negyedik kiadása szolgál 1914-ből, tekintettel arra, hogy a könyv ezen változata tekinthető a leginkább kiértelt – és több mint 900 oldalával egyébként egyben a legterjedelmesebb – munkának.¹ A nagy jogtudós az első világháború kitörése évében megjelent könyvének alapulvétele mellett szólhat az a körülmény is, hogy annak előszavában maga a szerző fogalmaz úgy, hogy „*válságos helyzetben van az anyagi büntetőjog hazánkban is. A B. Novella megalkotása és életbeléptetése után pár évre végre hozzáfoghatunk mi is a BTK. teljes revíziójához*” (III. bevezető lap).² Ezen állítására is figyelemmel, művében sok esetben nem csupán a korabeli *de lege lata* helyzetet, hanem saját *de lege ferenda* javaslatait is megjeleníti, amely körülmény szinte tálcán kínálja azon vizsgálódás lehetőségét, hogy mennyiben tekinthetők a több mint száz éve papírra vetett gondolatok napjainkban is aktuálisnak. Az említett kötet mellett ugyanakkor Finkey más műveire is utalni fogok, különösen akkor, ha a szerző véleménye egyes szakjogi kérdésekben markánsan megváltozott az idők folyamán.

2. A büntetendő cselekmény/bűncselekmény fogalma és ismérvei

A bűncselekmény első törvényi fogalmának 1950-es megalkotása (1950. évi II. törvény, Bt.) óta a magyar büntetőjog-tudományban az általános részi vizsgálódások fókuszsa egyértelműen a tudományos bűncselekmény-fogalom kimunkálására irányul.³ Nem volt ez ugyanakkor mindig ennyire magától értetődő, hiszen első büntetőtörvényünk, a Csemegi-kódex (1878. évi V. tc.) a bűncselekmény törvényi fogalmát még nem határozta meg, ehelyett megelégedett azon – egyébként kardinális jelentőségű – megoldással, hogy 1. §-ában rögzítette a *nullum crimen/nulla poena sine lege* elveit. Ezzel is magyarázható, hogy a korabeli jogtudomány kezdetben sokkal inkább a tényállás (vagy régiesen: tényálladék) kategóriájának, tárgyi és alanyi oldalának a körvonalazására koncentrált az általános deliktum-fogalom helyett.⁴ A modern büntetendő cselekmény (bűncselekmény) tudományos fogalma kiépítésének kezdetei Angyal mellett⁵ Finkey nevéhez

¹ FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Negyedik, átdolgozott kiadás, Grill, Budapest, 1914.

² *Uo.*, III. bevezető lap. A sors fintora, hogy az 1928-as második, illetve az 1948-as harmadik büntetőnovellát még igen, az új büntetőjog általános részi törvényt (1950), illetve a teljesen új büntetőkódex megalkotását (1961) Finkey már nem érthette meg, 1949-ben hunyt el.

³ GELLÉR Balázs, AMBRUS István: *A magyar büntetőjog általános tanai I.* Második, javított és hatályosított kiadás, ELTE Eötvös, Budapest, 2019, 186–193.

⁴ Vö. EDVI ILLÉS Károly: *A büntetőtörvénykönyv magyarázata*. Első kötet, Második, teljesen átdolgozott kiadás, Révai Testvérek, Budapest, 1894, 4.

⁵ Vö. ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Átdolgozott és rövidített második kiadás, Athenaeum, Budapest, 1909, 51.

köthetőek.⁶ Utóbbi szerző, mint tankönyvében írta: „[a] büntetendő cselekmény fogalmának tudományos meghatározása, ismérveinek szabatos jogászai megállapítása a büntetőjogtudomány feladata, amelyet a bünt. cselekmény lényegének vizsgálata, elemzése alapján lehet megfejtetni. A büntetőjogtudomány egyik legfontosabb, de épen ezért legnehezebb dogmaticus kérdése a bünt. cselekmény jogi fogalmának és ismérveinek kimerítő megállapítása, amelyet aztán ki kell egészíteni a b. cselekmény erkölcsstani jellegének és társadalmi jelentőségének vizsgálatával”.⁷ Ugyanitt úgy fogalmaz, hogy „a büntetendő cselekmény alatt értjük általában az állami büntetéssel fenyegetett jogtalan emberi cselekményt. Vagyis a b. cselekmény:

1. cselekmény;
2. jogtalan cselekmény;
3. az állam által büntetéssel fenyegetett jogtalan cselekmény.”⁸

Az idézett háromelemű fogalomban az (emberi) cselekmény mellett központi szerepet játszik a *jogtalanság* kategóriája. Még nem szerepel benne ugyanakkor a napjainkban egyértelműen e körbe sorolt *bűnösség*. Az alábbiakban e két fundamentális jelentőségű bűncselekmény-fogalmi elem kérdéskörét érintem Finkey munkásságában.

2.1. A jogtalanság

Az 1914-es Finkey-féle fogalommeghatározás a jogtalanságot mint központi elemet már nem pusztán merőben formális fogalomnak tekintette, hanem a szabályellenesség mellett a társadalomellenességet, tehát „a mások jogos érdekeit (a jogi javakat) kötelességgel-lesen sértő vagy veszélyeztető” jelleget mint a bűncselekmény tartalmi (materiális) ismérvét írta le.⁹ Megállapítható tehát, hogy a jogtalanságot – a mai terminológiában: jogellenességet – már a maihoz hasonló, modern értelemben használta. Érdekes ugyanakkor megfigyelni, miként jutott el a jogtudós e véglegesnek tekinthető álláspontjához.

Öt évvel korábban közreadott akadémiai székfoglaló beszédében Finkey ugyanis a büntetendő cselekmény *társadalmi veszélyessége* kapcsán még úgy fogalmazott, hogy e kritérium ugyan „egyik általános vagyis rendszerinti ismérve a büntetendő cselekményeknek, a társadalmi veszélyességet [mégis] felesleges, sőt zavaró lenne felvenni a büntetendő cselekmény fogalmi meghatározásába, miután ez [n]em kivétel nélküli, elengedhetetlen ismérve minden büntetendő cselekménynek”.¹⁰ E felfogás értelmében a társadalmi veszélyesség (károsság) esetleges hiánya ellenére is helye lehet büntetendő cselekmény (bűncselekmény) megállapításának. Finkey tehát a jogellenesség kapcsán itt lényegében még megmaradt a formális fogalom talaján, miután a társadalomra veszélyességre lényegében csupán a jogtalanság indíciumaként, de nem kategorikus jellemzőjeként tekintett. Ehhez képest jelentős tudományos előrelépésként értékelhető az 1914-es fogalomalkotása, ahol már a cselekmény materiális jogellenessége is egyértelműen feltétele a büntetendő cselekmény megállapításának.

⁶ Noha természetesen őket megelőzően is voltak ilyen irányú törekvések, a napjainkban is használatos fogalmi rendszer ugyanakkor egyértelműen az ő munkásságukon alapszik.

⁷ FINKEY: *A magyar... i. m.*, 196–197.

⁸ *Uo.*, 197.

⁹ *Uo.*, 197.

¹⁰ FINKEY Ferenc: *A jogtalanság mint a büntetendő cselekmény ismérve*. Székfoglaló értekezés, MTA, Budapest, 1909, 45.

2.2. A bűnösség

A mai büntetőjogász számára szembeötlő, hogy – mint utaltam rá – a *bűnösség* mint önálló fogalmi elem az idézett definícióban még nem szerepelt. Éppen ezért, ami a bűncselekmény alanyi (szubjektív) oldalát illeti, a recens szakirodalom Finkeyt általában az Angyal által is képviselt, a bűnösséget önálló bűncselekmény-fogalmi elemnek még nem tekintő felfogáshoz kapcsolja.¹¹ Ez az 1914-es tankönyv alapján képviselhető álláspont ugyan, azonban nincs figyelemmel a szerző későbbi munkásságára. Nevezetesen: Finkey egy 1915-ből származó – Degré Lajos fiatalon hősi halált halt büntetőjogász¹² emléke előtt adózó – munkájában már úgy fogalmazott, hogy Degré „*Frank, volt tübingai egyetemi tanárnak e kérdésben, nézetem szerint is leghelyesebb felfogását teszi magáévá, mely szerint a bűnösség kifejezés a büntetőjogban nem a tényálladék alanyi oldalát, a szándékot és a gondatlanságot vagyis az alanyi okozatosság két alakját jelenti, hanem a bűncselekmény általános előfeltételét: a szemrehányhatóságot*”.¹³ Finkey tehát – büntető anyagi jogi tankönyve utolsó kiadásának megjelenését egy évvel követően – a bűnösséget a bűncselekmény fogalmába (a jogtalanság mellett) ugyancsak beépítette. Ezáltal pedig – Degré mellett¹⁴ – nem csupán a komplex (tehát a bűnösséget is felölelő) deliktum-fogalom, hanem a normatív bűnösség teóriájának egyik korai előfutárának is tekinthető a magyar büntetőjog-tudományban. Más kérdés természetesen, hogy – gyakorlati jogász pályára lépése után – újabb teljes tankönyvet már nem adott ki, amelyben ekként megváltozott nézeteit összefoglalhatta volna, így az – különösen a világháborús viszonyok közepette – aligha válhatott szélesebb körben is ismertté.

3. Stádiumtan

A Csemegi-kódex IV. Fejezete a bűncselekmény megvalósulási szakaszai (stádiumai) köréből csak a kísérlettel foglalkozott *expressis verbis*. 65. §-a szerint „*[a] cselekmény, melylyel a szándékolt büntett vagy vétség véghezvitele megkezdett, de be nem végeztetett: a megkezdett büntett vagy vétség kísérletét képezi*”. A fogalom tartalmilag tehát már közel állt a hatályos Btk. (2012. évi C. törvény) 10. §-ában olvasható definícióhoz, bár terminológiájában még eltért tőle, a befejezettség helyett ugyanis még a bevezettség kitélt szerepeltette. Nem határozta meg ugyanakkor a Csemegi-kódex az előkészület törvényi fogalmát, jóllehet egyes deliktumok kapcsán már kifejezetten büntetni rendelte az előkészületi magatartásokat, mint például a felségsértésre létrehozott szövetség esetében (Csemegi-kódex 130. §). Ugyancsak nem rendelkezett első büntetőtörvényünk

¹¹ NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*, HVGORAC, Budapest, 2010, 159.

¹² Életének bemutatásához és munkássága értékeléséhez lásd AMBRUS István, UJVÁRI Ákos: *Száz éve halt hősi halált Degré Lajos, az „elfeledett” büntetőjogász*, Magyar Jog, 2015/2, 116–124.

¹³ FINKEY Ferenc: *Emlékeszéd Degré Lajos a Pozsonyi Erzsébet-tudományegyetemnek a hazáért hősi halált halt ny. rk. tanára felett*, Eder István, Pozsony, 1916, 28.

¹⁴ Vonatkozó nézetéhez lásd DEGRÉ Lajos: *Adalék a bűnösség-fogalom tanához*, Politzer Zsigmond és fia bizománya, Vác, 1911.

az *alkalmatlan kísérletről*. A jogtudomány ugyanakkor már ekkoriban is részletesen foglalkozott e kérdéskörrel,¹⁵ így természetesen Finkey is kifejtette kapcsolódó álláspontját. E körben az ún. mérsékelt objektivisták nézetét tekinti helyesnek, mivel a szubjektivista nézőpont a teljesen veszélytelen cselekményeket is büntetné, míg a túlzó objektivizmus lényegében a kísérlet valamennyi változatát büntetés nélkül hagyná.¹⁶ Mint írja: „[h]a a kísérleti cselekvés olyan volt, hogy azzal a szándékolt cselekmény véghezvitelét teljes lehetetlenség volt megkezdeni, kísérlet nem állapítható meg, mert a véghezvitel ily esetben nem is kezdetett meg. Teljesen ártalmatlan eszközzel, pl. cukorral, megbabonázással, nem lehet ölési kísérletet elkövetni, épúgy, ha jogtárgy vagy elkövetési tárgy nem létezik, pl. hullán, halvaszületett gyermekben ölési kísérlet, nem terhes nőn magzatelhajtási kísérlet fogalmilag ki van zárva. És pedig akár tudta a tettes az eszköz ártalmatlanságát vagy a tárgy hiányát, akár nem, kísérlet egyaránt nem létezik, mert ha tudta ezt, akkor világos, hogy nem volt szándéka büntettet elkövetni, ha pedig nem tudta, akkor oly ténykörülmény iránt volt tévedésben, mely a beszámítást kizárja.”

Finkey e felfogása olyan jogszabályi környezetben, amely az alkalmatlan kísérletet kifejezetten nem szabályozta, képviselhető lehet, noha véleményem szerint a büntetőjoggal szemben támasztható generálprevenció elvárásoknak nem feltétlenül feleltethető meg. Lényeges változást hozott a későbbiekben ugyanakkor a Bt., amelynek 18. § (2) bekezdés a) pontja expliciten is szabályozta azt az esetkört, ha a kísérletet arra alkalmatlan tárgyon vagy alkalmatlan és egyszersmind veszélytelen eszközzel hajtották végre. Az alkalmatlan kísérlet törvényi szabályozása ezt követően némileg módosult tartalommal ugyan, de minden magyar büntetőtörvényben fennmaradt [jelenleg a Btk. 10. § (3) bekezdése szabályozza]. Azon körülményből pedig, hogy a jogalkotó az alkalmatlan kísérletet kifejezetten is szabályozza, az a konzekvencia származik, hogy az – egyébként részben objektivista (lásd a részbeni tényállásszerűség megkövetelését), részben pedig szubjektivista (lásd a megkísérelt és a befejezett bűncselekmény azonos büntetési tételét) alapon szabályozott kísérlet körében az alkalmatlan kísérlet kifejezetten szubjektivista színezetű intézménynek tekinthető, amelyet ugyanakkor lényegesen tompít azon objektivista jellegű vonás, hogy a kísérlet ezen változata esetén a büntetés korlátlanul enyhíthető vagy akár mellőzhető is.

Az alkalmatlan kísérlet egyik törvényileg nevesített esete az *alkalmatlan tárgyon* megvalósított változata. Alkalmatlan tárgyon (passzív alanyon) elkövetett emberölés kísérletét állapította meg korábban a Legfelsőbb Bíróság – szemben Finkey idézett nézetével – a holttesten megkísérelt ölési cselekmény esetében. Mint fogalmaztak: „[a]lkalmtalan tárgyon véghezvitt emberölés büntetnének kísérlete valósul meg, ha az anya az ún. álhatal állapotában világra jött újszülöttjével szemben akkor hajtja végre az ölési cselekményt, amikor annak halála már bekövetkezett”.¹⁷

Kiemelendő azonban, hogy a közelmúltban a Kúria felfogása – Finkey nézetét is alapul véve – megváltozott. Egy hasonló történeti tényállású, ám mulasztással megvalósított esetben ugyanis már az került megállapításra, hogy: „[a] halál beálltát követően,

¹⁵ VÖ. BAUMGARTEN Izidor: *A kísérlet tana*, Pfeifer, Budapest, 1885; WLASSICS Gyula: *A bűnkísérlet és a bevégzett bűncselekmény tana*, MTA, Budapest, 1887; Battlay Imre: *A büntetendő kísérlet és a bevégzés*, Bernovits, Kassa, 1892.

¹⁶ FINKEY: *A magyar... i. m.*, 298–299.

¹⁷ BH 1978. 266.

*passzív alany hiányában – az elkövető akaratától függetlenül – emberölés nem követhető el. A halva született gyermek ellátatlanul hagyása ezért alkalmatlan kísérletet nem valósít meg. Passzív alany hiányában nem az alkalmatlan kísérlet jogkövetkezményeit kell alkalmazni, hanem – bűncselekmény hiányában – felmentő ítéletet kell hozni.*¹⁸

Ez a – nézetem szerint túlzottan is objektivista – döntés tehát úgy foglalt állást, hogy passzív alany hiányában alkalmatlan kísérletről egyáltalán nem lehet beszélni. Kérdés ugyanakkor, hogy ha ez az esetkör nem tartozik az alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlet fogalomkörébe, akkor melyek lehetnek azok az esetek, amelyeket a joggyakorlat ide utal. Amennyiben pedig ilyen nem, vagy csak elenyésző számban mutatható ki, az lehet a gyanúnk, hogy a gyakorlat mesterségesen kiüresített egy olyan jogintézményt, amelyet a jogalkotó kifejezetten a törvénybe iktatott, miként tette ezt az alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlet viszonylatában. A törvényhozói szándék ilyen formában történő kikapcsolására azonban a bírói gyakorlat nincsen feljogosítva.

Emberiességi szempont alapján természetesen magyarázható lehet e konkrét döntés, hiszen feltehető, hogy a legfőbb bírói fórum nem kívánta a születés utáni, nehéz helyzetben lévő terheltet elítélni az egyébként halva született gyermekének el nem látása miatt. Amennyiben azonban e felfogás töretlen gyakorlattá szilárdul, olyan esetek is felmentéssel végződhetnek, amelyek nem csupán a közfelfogás szerint lennének egyértelműen büntetést érdemlőek, hanem a büntetés generálpreventív céljával (Btk. 79. §) is ellentétes lenne elkövetőik büntetlenül hagyása. Tételezzük fel például, hogy a lemenő ágbeli rokon, azért, hogy felmenőjétől az örökséghez hozzájusson, úgy dönt, hogy megöli őt. Tervének kivitelezése érdekében éjszaka a sértett szobájába megy, ahol az alvó sértettet leszúrja. A boncolás során ugyanakkor megállapítják, hogy az örökhagyó egy órával a szúrást megelőzően, álmában infarktust kapott és meghalt. Az elkövető tehát már az általa élőnek vélt, de valójában már halott személybe szúrta a kését. Nehezen elképzelhető, hogy lenne olyan bíróság, amely jó szívvvel mentené fel az említett személyt, miként az is, hogy egy ilyen felmentő döntés társadalmi elfogadásra találhatna. Ezért véleményem szerint helyesebb volt azon korábbi felfogás, amely az ilyen és a hozzá hasonló eseteket az alkalmatlan kísérlet körében értékelte. A halva született csecsemőjét ellátatlanul hagyó, ám a bíróság értékelése szerint büntetést nem érdemlő személyt kapcsán pedig még mindig lehetőség van a büntetés mellőzésére – így pedig a Finkey által szorgalmazott objektivista nézőpont sem sérülne jelentősen.

4. Bűncselekményi egység és bűnhalmazat

Közismert, hogy Finkey Ferenc első, nagyobb terjedelmű tudományos dolgozatát 1895-ben, a bűncselekményi egység és a bűnhalmazat témaköréről írta,¹⁹ érdeklődése pedig a későbbiekben is fennmaradt a bűncselekménytan eme, talán legnehezebb kérdésköre iránt. A kutatással töltött évtizedek során ugyanakkor természetszerű, hogy

¹⁸ EBH 2012. B.4.

¹⁹ FINKEY FERENC: *Az egység és többség tana a büntető jogban (Egy büntetendő cselekmény és bűnhalmazat)*, Steinfeld Jenő, Sárospatak, 1895.

tudományos nézetei e körben is több esetben módosultak, illetve újabb jogalkotási vagy gyakorlati megfontolások is árnyalták ezeket.

4.1. A folytatólagos bűncselekmény

A folytatólagos bűncselekmény már az 1978. évi IV. törvény révén a törvényi egység legfontosabb válfajává vált, s a Btk. 6. § (2) bekezdésében írt, szinte azonos szabályozás nyomán ma is ekként tartjuk számon. Finkey időszakában ugyanakkor még – miután a Csemegi-kódex egyáltalán nem, csupán annak ún. Anyaggyűjteménye szólt róla²⁰ – ún. bírói/jogi/praktikus egységet képezett, létét tehát a joggyakorlatból nyerte el, amikor a bíró az elkövető több cselekményét – számos, jelen tanulmány kereteiben nem részletezett ismérv megléte esetén – bűnhalmazat helyett egységként (egy rendbeli bűncselekményként) értékelte. Noha egyes szerzők a folytatólagosság intézményét a római jogig is vissza kívánták vezetni, e kívánalomról Finkey szellemesen úgy fogalmazott, hogy „*létezett-e csakugyan e fogalom a római jogban, ez amily kevésbé mutatható ki biztosan, éppoly kevésbé bír fontossággal*”.²¹ Ehelyett a folytatólagos bűncselekményt az 1532-ből származó Constitutio Criminalis Carolina 162. §-ában foglalt rendelkezés talaján kialakult gyakorlatra vezette vissza. E törvényhely ugyanis úgy rendelkezett, hogy a három ízbeni lopás büntetése halál. Ezen, még a XVI. században is krudélisnek tekintett előírás olyan jogtechnikai megoldás kidolgozására sarkallta a jogalkalmazókat, amely folytán a háromszoros tolvaj vétkeit egynek tekinthették, ezáltal elkerülve a legsúlyosabb szankció alkalmazásának köteleességét.

Érdekességként kiemelem a folytatólagos bűncselekménnyel kapcsolatos, szer-teágazó viták közül azt a polémiát, amely azon kérdés körül forgott, hogy az *egységes elhatározás* mint a folytatólagosság alanyi (szubjektív) feltétele azt is jelenti-e egyben, hogy folytatólagosan kizárólag szándékos bűncselekmények valósíthatók meg, avagy erre sor kerülhet gondatlan deliktumok vonatkozásában is. A korabeli irodalom ebben a kérdésben két táborra oszlott. Az ifjú Finkey megfogalmazásában: „*[k]érdéses az is, lehet-e folytatólagos delictumot gondatlanságból elkövetni? Erre nézve [...] igenlő nézetben vagyunk, amennyiben azt hisszük, hogy gondatlan cselekvések, akár csak némelyik, akár mindenik követhessék el gondatlanságból, folyt. cselekményt fognak képezni*”. Hozzátette továbbá, hogy „*nincs is semmi lehetetlenség abban, hogy előjöhessen ez eset, de kétségtelen, hogy igen ritkán fog megtörténni, mert az ide tartozó delictumok – mint a fentebbi sorozatból kitűnik legtöbbször csak szándékosan követhetők el*”.²² Példaként pedig azt az esetet hozza, ha „*valaki gyógyszer helyett több ízben különböző mérges szert ad be a betegnek s az hosszabb betegségbe esik, ez esetben már több cselekvés van, melyek egy folyt. cselekménnyé lesznek összefoglalandók*”.²³

1914-es tankönyvében azonban már ezzel teljesen ellentétes nézetet fejtett ki a szerző. Egyértelműen kinyilvánította ugyanis, hogy „*[g]ondatlan cselekmények folytatólagos*

²⁰ Mint itt olvasható: „*[a] folytatott büntetendő cselekményekre nézve (delictum continuatum) a törvényjavaslat VIII. fejezete nemcsak nem tartalmaz külön rendelkezést, sőt szövegezésénél azon felfogás volt irányadó, hogy a folytatott büntett a bűnhalmazat esetei közé épen nem tartozik*”. Ld. Löw Töbiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878: 5. tcz.) és teljes Anyaggyűjteménye*. Első kötet, Zilahy Sámuel, Budapest, 1880, 546.

²¹ FINKEY: *Az egység...*, i. m., 60.

²² *Uo.*, 89.

²³ *Uo.*, 90.

elkövetése ki van zárva". E megállapításhoz fűzött magyarázata szerint „[i]gaz, hogy ugyanaz a tettes (pl. egy ügyetlen sebész) gondatlanságból is ismétélhet egyes cselekményeket, az 'ipari culpa' is lényegileg folytatólagos jellegű, itt azonban minden egyes tett külön számítandó be s a későbbi tetteknél az előző elítélés súlyosító körülménynek veendő. Degré szerint a 'folytatólagos egység' gondatlan cselekményeknél is elképzelhető.” És bár megváltozott nézetével a magam részéről nem értek egyet, ugyanakkor végtelenül rokonszenves és egyszersmind Finkey tudósi nagyságáról is árulkodik, amikor nem titkolja korábbi álláspontját, hanem e gondolati ív zárásaként úgy fogalmaz, hogy „[a]z Egység és többség c. monográfiámban én is így vélekedtem, de azóta e nézetem megváltozott”.²⁴

Elmondható, hogy a folytatólagos bűncselekmény fogalmának kodifikálása óta a hazai gyakorlat töretlenül az újabb keletű Finkey-féle nézetet követi, tehát kizárólag szándékos bűncselekmények kapcsán állapít meg folytatólagosságot.²⁵ Nézetem szerint ugyanakkor a gondatlanságból elkövetett bűncselekményeket a folytatólagosság köréből kirekeszteni *ab ovo* nem lehet. Ennek legszembeötlőbb indoka magából a Btk. 6. § (2) bekezdéséből következik, a folytatólagosság törvényi fogalmában a jogalkotó ugyanis nem követeli meg kifejezett kritériumként a szándékosságot. Az olyan általános részi törvényi definíciók esetében, ahol a törvényhozó az adott jogintézmény alkalmazási köréből a gondatlan bűncselekményeket ki kívánta zárni, ott ezt a jogszabály szövegezésekor megtette. Erre szolgálhat például a kísérlet definíciója, vagy a Btk. 13. § (3) bekezdésében foglalt társtettesség fogalma. Az egyes részcelekmények egységes elhatárolása továbbá nem zárja ki, hogy a tényállás valamely tárgyi elemére csupán a gondatlanság terjedjen ki. Így helyes felfogás szerint a gondatlanságból elkövetett hamis vád vagy a rossz minőségű termék forgalomba hozatala ugyanúgy megvalósítható folytatólagosan is, mint például a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés.²⁶ Szerencsés jogirodalmi fejlemény, hogy e nézetet mind több hazai tankönyv és kommentár is osztja.²⁷

4.2. Az alaki bűnhalmazat

A Csemegi-kódex időszakában az egység-halmazat témakörének leginkább neuralgikus kérdése az alaki és az anyagi bűnhalmazat egymástól történő elhatárolása volt. A Csemegi-kódex 95. §-a értelmében „[h]a valamely cselekmény a büntetőtörvény több rendelkezését sérti: ezek közül az lesz alkalmazandó, mely a legsúlyosabb büntetést, illetőleg büntetési nemet állapítja meg”. Az alaki – még közelebről: a heterogén alaki²⁸ – bűnhalmazat esetén

²⁴ FINKEY: *A magyar...*, i. m., 354.

²⁵ BH 1979. 525., BH 2004. 174. III.

²⁶ Mindezekhez részletesen lásd AMBRUS István: *Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben*, SZTE-ÁJK, Szeged, 2014, 121–130.

²⁷ Ld. NAGY: *A magyar...*, i. m., 234.; GELLÉR Balázs József: *A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 265.; SÁNTHA Ferenc: *A bűncselekményi egység és halmazat = Magyar Büntetőjog Általános Rész*, szerk. HORVÁTH Tibor, LÉVAY Miklós, Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 295.

²⁸ Arról vita zajlott a korabeli jogirodalomban, hogy „a büntetőtörvény több rendelkezését sérti” kitétel alatt érteni lehet-e azt az esetet, ha nem több különböző rendelkezést, hanem ugyanazon törvényhelyet több ízben sértette az elkövető cselekménye, amely esetet a modern büntetőjog-tudományi homogén alaki bűnhalmazatnak nevez. E problémakör bemutatása ugyanakkor túlmutatna jelen emléktanulmány keretein, ezért annak felvázolásától eltekintek.

tehát az ún. abszorpció elve érvényesült, vagyis a halmazatban álló legsúlyosabb bűncselekmény büntetési tételkeretében kellett értékelni valamennyi deliktumot és ennek megfelelően megállapítani a konkrét büntetés mértékét. Ezzel szemben, a 96. § alapján „[h]a ugyanazon személy több büntetendő cselekményt, vagy ugyanazon büntetendő cselekményt több ízben követte el: az egyes cselekményekre együttvéve egy összbüntetés szabandó ki”. E különbségtételt maga Csemegi Károly egyébként a németektől vette át (akik egyébként a mai napig fenntartották a két halmazati forma jogkövetkezmenyi szempontból történő külön kezelését). Első büntetőtörvényünk megfogalmazója ezt egy kérdés formájában úgy fejezte ki, hogy „vajjon nem csekélyebb-e annak bűnössége, a ki tudva, hogy célját csak kettős törvényszegés által érheti el, nem engedi magát vállalatától visszariasztani, mint annak bűnössége, a ki az ily cél általi minden összefüggés nélkül két ízben daczol a törvénnyel”.²⁹ A törvény Csemegi által kidolgozott megoldása azonban a joggyakorlatban sokszor igazságtalan eredményre vezetett. Nehezen megindokolható például, hogy miért részesüljön enyhébb megítélésben a két vagyontárgyat is megrongáló elkövető kizárólag azon körülményre figyelemmel, hogy tervet csupán egyetlen magatartással hajtott végre, és ehhez nem volt szüksége több tetre. A Csemegi-féle felfogás tarthatatlanságát erre is figyelemmel nálunk meggyőzően elsőként maga Finkey Ferenc mutatta ki, aki már a XIX. század végén úgy fogalmazott, hogy „[a]z anyagi és alaki halmazat közti egész megkülönböztetés [...] elvi alapra vissza nem vezethető s elméletileg nem igazolható”.³⁰ A későbbi fejlemények tükrében ugyanakkor 1895-ös azon prognózisa még túlzottan optimista volt, amely szerint „[n]incs kétség, hogy a legközelebbi törvényhozási munkálatok, melyek a bünt. törvények javítására vagy átalakítására lesznek irányozva, az egész megkülönböztetést, anyagi és alaki halmazat közt, mellőzni fogják és a többség összes eseteit egységes elvek szerint fogják elbírálni”. E körben egyébként később sem változott meg Finkey nézete, 1914-ben is lényegében ugyanígy foglalt állást: „az u. n. alaki halmazat esetében tényleg mindig valóságos többség, vagyis több tényálladék forog fenn s így az ily esetek helyesen mindig bűnhalmazatnak minősítendők. A BTK. 95. S-ának egyszerű eltörlésével, amit a revisio alkalmával okvetlenül meg kell tenni, a mai vitáknak gyökerestől véget vethetnénk”.³¹ A két halmazat közötti különbséget ugyanis csak a Btá. 57. §-a szüntette meg, és azokat napjainkban is egységes platformon kezeli a Btk. 6. § (1) bekezdése. Sajnálatos módon néha mégis előfordul, hogy a joggyakorlat egyes speciális helyzetekben eltérően kezeli az alaki és az anyagi bűnhalmazatot. Így hangsúlyozottan helytelenítendő például a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság azon – a Bírósági Határozatokban is publikált – döntése, amely szerint „[a] járművezetéstől eltiltás alkalmazásának nincs helye, ha a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopási cselekmény azért minősül többrendbeli büntettnek, mivel az elkövető a térben és időben el nem különülő egyetlen elkövetési tevékenység keretében több sértett tulajdonában levő ingóság elviteléhez használja a gépjárművet”.³² Ha ugyanis komolyan vesszük azt, hogy az alaki bűnhalmazat a törvény szerint az anyagi halmazattal egyenértékű halmazati kategória, úgy a járművezetéstől eltiltás feltételétül szolgáló „bűncselekmények” kitétel alatt az alaki halmazatban álló

²⁹ CSEMEGI Károly: *Egység és többség = Csemegi Károly művei. Második kötet. III. Anyagi büntetőjog. IV. Bűnvádi eljárás*, szerk. EDVI ILLÉS Károly, GYOMAI Zsigmond, Franklin, Budapest, 1904, 27.

³⁰ FINKEY: *Az egység...*, i. m., 154.

³¹ FINKEY: *A magyar...*, i. m., 361.

³² BH 1994. 466. (Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 3. Bf. 191/1994.)

deliktumokat is feltétel nélkül érteni kell. Kiemelhető, hogy utóbbi felfogást látszik érvényre juttatni az a későbbi döntés, amely eltiltotta a járművezetéstől a gépkocsi utasát, aki a közúti veszélyeztetést bűnsegédként, míg vele alaki halmazatban a rablást társítottként úgy valószínűsítette meg, hogy a mozgó gépkocsi ablakán – a jármű vezetőjével szándékegységben – kihajolt, és a jármű mellett haladó kerékpáros kosarát erőszakkal magához ragadta.³³ Aggályosnak tekinthető ezért, hogy a legutóbbi időszak gyakorlata megerősítette, hogy „[j]árművezetéstől eltiltásra elítélésnek arra alapítottan, hogy az elkövető bűncselekmények elkövetéséhez járművet használt, csak akkor van helye, ha az elkövető legalább két, egymástól elkülönülő cselekményt valószínűsített meg, egyetlen cselekmény elkövetése esetén nem”.³⁴ A Finkey-féle felfogás következetes érvényesítése mellett ugyanis ilyen felfogás nem juthatna érvényre.

5. Összegzés

Emléktanulmányom konklúziójaként rögzíthető, hogy Finkey a büntető anyagi jog területén is olyannyira maradandót alkotott, amellyel nem csupán jogászgenerációk büntetőjogi nézeteinek alakulására, hanem a kortárs és a későbbi büntető jogalkotásra és a joggyakorlatra is determináló hatása volt.³⁵ Műveinek megismerése és alapulvétele ezért a jelenkor büntetőjogászai számára is egyértelműen kívánatosnak tekinthető. Mindenben csatlakozom tehát a 2020-ban sajnos elhunyt Nagy Ferenc professzor azon, Finkey katedrára lépésének 100. évfordulóján rendezett emlékülésen kifejtett nézetéhez, amely szerint alapvető jelentőségű lenne a nagy klasszikus büntetőjogászok műveinek megismertetése napjaink joghallgatóival is „reprint vagy más hasonló elérhető kiadásban történő ismételt közzététele, hisz ez egyszerű lenne értékmérés és értéktérjesztés”.³⁶

Irodalomjegyzék

1. AMBRUS István: *Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben*, SZTE-ÁJK, Szeged, 2014.
2. AMBRUS István, UJVÁRI Ákos: *Száz éve halt hősi halált Degré Lajos, az „elfeledett” büntetőjogász*, Magyar Jog, 2015/2.

³³ BH 2004. 97.

³⁴ BH 2017. 107.

³⁵ E megállapítást alátámaszthatja, hogy nem ritkán találkozhatunk napjainkban is olyan felsőbbbírósaági döntésekkel, amelyek kifejezetten is hivatkoznak Finkey műveire. Ld. pl. Bfv. 292/2018/8.

³⁶ NAGY Ferenc: *Gondolatok Finkey Ferenc egykori szegedi egyetemi tanárról és anyagi büntetőjogásról = Finkey Ferenc 1870–1949. Emlékkönyv*, szerk. SZATHMÁRY Béla, Jogászok a Kultúráért Alapítvány, Sárospatak, 1995, 42. Szerencsés fejlemény, hogy azóta Finkey csaknem valamennyi műve elérhető az interneten, digitalizált formában is, így a COVID-19-járványtól terhes 2020. évben azokhoz már könnyen hozzáférhettek a szak- és évfolyamdolgozatot, illetve beadandót vagy prezentációt készítő hallgatók.

3. ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Átdolgozott és rövidített második kiadás, Athenaeum, Budapest, 1909.
4. BATTLAY Imre: *A büntetendő kísérlet és a bevégzés*, Bernovits, Kassa, 1892.
5. BAUMGARTEN Izidor: *A kísérlet tana*, Pfeifer, Budapest, 1885.
6. CSEMEGI Károly: *Egység és többség = Csemegi Károly művei. Második kötet. III. Anyagi büntetőjog. IV. Bűnvádi eljárás*, szerk. EDVI Illés Károly, GYOMAI Zsigmond, Franklin, Budapest, 1904.
7. DEGRÉ Lajos: *Adalék a bűnösség-fogalom tanához*, Politzer Zsigmond és fia bizománya, Vác, 1911.
8. EDVI Illés Károly: *A büntetőtörvénykönyv magyarázata*. Első kötet, Második, teljesen átdolgozott kiadás, Révai Testvérek, Budapest, 1894.
9. FINKEY Ferenc: *A jogtalanság mint a büntetendő cselekmény ismérve*. Székfoglaló értekezés, MTA, Budapest, 1909.
10. FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*, Negyedik, átdolgozott kiadás, Grill, Budapest, 1914.
11. FINKEY Ferenc: *Az egység és többség tana a büntető jogban (Egy büntetendő cselekmény és bűnhalmazat)*, Steinfeld Jenő, Sárospatak, 1895.
12. FINKEY Ferenc: *Emlékbeszéd Degré Lajos a Pozsonyi Erzsébet-tudományegyetemnek a hazáért hősi halált halt ny. rk. tanára felett*, Eder István, Pozsony, 1916.
13. GELLÉR Balázs: *A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
14. GELLÉR Balázs, AMBRUS István: *A magyar büntetőjog általános tanai I*. Második, javított és hatályosított kiadás, ELTE Eötvös, Budapest, 2019.
15. LÖW Tóbiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878: 5. tcz.) és teljes Anyaggyűjteménye*. Első kötet, Zilahy Sámuel, Budapest, 1880.
16. NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*, HVG ORAC, Budapest, 2010.
17. NAGY Ferenc: *Gondolatok Finkey Ferenc egykori szegedi egyetemi tanárról és anyagi büntetőjogásról = Finkey Ferenc 1870-1949. Emlékkönyv*, szerk. SZATHMÁRY Béla, Jogászok a Kultúráért Alapítvány, Sárospatak, 1995.
18. SÁNTHA Ferenc: *A bűncselekményi egység és halmazat = Magyar Büntetőjog Általános Rész*, szerk. HORVÁTH Tibor, LÉVAY Miklós, Wolters Kluwer, Budapest, 2014.
19. WLASSICS Gyula: *A bűnkísérlet és a bevégzett bűncselekmény tana*, MTA, Budapest, 1887.